

บันทึก



การสานเสวนาโต๊ะกลม เพื่อสนับสนุนการบูรณาการการจัดการฐานข้อมูล งานวิจัย และการจัดการความรู้ภายใต้ยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นระดับชาติ พ.ศ. 2560 – 2569

ยุทธศาสตร์ที่ 1: พัฒนาระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเพศวิถีศึกษาและทักษะชีวิตที่มีคุณภาพ และมีระบบการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสม

วันที่ 23 มีนาคม 2560 ห้องรัตนโกสินทร์ชั้น 1 โรงแรมสุโกศล กรุงเทพฯ



เครดิตภาพ 1: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

กล่าวเปิดประชุมและชี้แจงวัตถุประสงค์

โดย ดร. วาสนา อิมเอม ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

หลังจากมีการผ่านพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 มีมาตรา 6 ที่กล่าวถึงบทบาทของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษา กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากประเทศอังกฤษ ซึ่งประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการแก้ปัญหานี้ใน

ประเทศไทย โดยภารกิจของศาสตราจารย์ โรเจอร์ อิงแฮม เริ่มต้นขึ้นในวันที่ 22 มีนาคม 2560 ณ กระทรวงสาธารณสุข เพื่อประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องยุทธศาสตร์ในภาพรวม ต่อมาในวันนี้ ทหารีร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเพศวิถีศึกษาและทักษะชีวิต ที่มีคุณภาพ และมีระบบการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสม โดยในวันต่อไปจะทหารีร่วมกับหน่วยงานที่รับผิดชอบยุทธศาสตร์ที่ 2 – 5 โดยจะมีวันที่ลงพื้นที่เพื่อดูการดำเนินงานเชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ “ศาลาโมเดล” จังหวัดนครปฐม

จากนั้น ดร. วาสนาขอให้ผู้เข้าร่วมเสวนาแนะนำตัว นอกจากผู้เชี่ยวชาญจากประเทศอังกฤษ คุณณัฐยา บุญภักดี และ คุณรัตนภรณ์ ตังชนเศรษฐ์ ผู้แทนจาก UNFPA และ ศ.พญ. สุวรรณ เรืองกาญจนเศรษฐ์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดี และประธานโครงการ “ศาลาโมเดล: ป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น” แล้ว มีผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานของกระทรวงศึกษาได้แก่

- ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน สพฐ. มีภารกิจในการส่งเสริมทักษะชีวิตแก่นักเรียน จัดตั้งระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดูแลพฤติกรรมนักเรียนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก รวมทั้งการคุ้มครองนักเรียนที่เผชิญเหตุทุกปัญหา
- สำนักมาตรฐานการศึกษา สพฐ.
- สำนักพัฒนากิจกรรมนักเรียน สพฐ. รับผิดชอบกิจกรรมนอกหลักสูตรของนักเรียน
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สพฐ. รับผิดชอบงานจัดการเรียนการสอน หลักสูตรแกนกลาง และสื่อการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง
- ศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพฐ.
- สำนักบริหารงานการศึกษาภาคบังคับ สพฐ.
- สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สพฐ. รับผิดชอบงานดูแลเด็กพิการและด้อยโอกาส

บทเรียนจากประเทศอังกฤษ

โดย ศ. โรเจอร์ อิงแฮม มหาวิทยาลัยเชาท์แฮมป์ตัน

วิทยากรนำเสนอ “บทเรียนจากประเทศอังกฤษเรื่องการจัดการศึกษาเรื่องเพศวิถีศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และการให้การดูแลช่วยเหลือแก่เด็กนักเรียนที่ตั้งครรภ์” โดยการยกตัวอย่างโครงการและปัจจัยนำเข้าที่สำคัญในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์เพื่อลดอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศอังกฤษ โดยย้ำว่าภาคการศึกษาเพียงอย่างเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ แม้ว่าจะเป็นภาคส่วนที่มีความสำคัญมากก็ตาม แต่การทำงานเพื่อลดอัตราการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ต้องอาศัยการทำงานที่บูรณาการระหว่างหลายหน่วยงาน



เครดิตภาพ 2: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

การเรียนการสอนเพศศึกษาที่มีการเรียกชื่อที่แตกต่างกัน ล้วนสะท้อนให้เห็นจุดเน้นและเป้าหมายของการให้การศึกษาดังกล่าว เช่น เพศและความสัมพันธ์ศึกษา (sex and relationship education) สะท้อนให้เห็นว่า เรื่องเพศไม่ควรเป็นเรื่องทางกายอย่างเดียว แต่ควรมีมิติด้านสังคมด้วย เพศศึกษารอบด้าน (Comprehensive Sexuality Education) ก็เช่นกัน ส่วนชีวิตครอบครัวศึกษา (Family Life Education - FLE) เป็นการพูดถึงเรื่องเพศเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชีวิตครอบครัว ชื่อเหล่านี้จึงส่งสัญญาณให้เด็กและเยาวชนรู้ว่า การศึกษานี้มีเป้าหมายไปในทิศทางใด ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการให้การศึกษาดังกล่าวก่อน

ภาพรวมของหลักสูตร

การเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาควรก้าวพ้นเรื่องเพศในเชิงกายภาพ โดยเน้นให้ความสำคัญกับการเคารพซึ่งกันและกัน การยินยอมพร้อมใจ ความเท่าเทียมทางเพศ ทักษะในการปกป้องคุ้มครอง และการป้องกันความปลอดภัย ดังนั้น ครูจึงต้องได้รับการอบรมอย่างเหมาะสมและมีเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

หลักสูตรเรื่องเพศและความสัมพันธ์ศึกษามีการแบ่งเนื้อหาตามช่วงอายุของผู้เรียน โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงอายุหลัก เด็กเล็กสามารถเรียนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศ เช่น การเรียกชื่ออวัยวะต่างๆ ของร่างกาย การพูดคุยเรื่อง

บทบาทของผู้หญิงและผู้ชายที่แตกต่างกัน เป็นต้น ส่วนเด็กโตจะได้เรียนเรื่องความสัมพันธ์และอนามัยเจริญพันธุ์ ดูตัวอย่างหลักสูตรและแนวทางการสอนเรื่องเพศและความสัมพันธ์ศึกษาได้ที่

<http://www.tor-bay-harbour.co.uk/content/srecorecurriculum.pdf>

และ <http://www.sexeducationforum.org.uk/media/17706/sreadvice.pdf>

ประเด็นท้าทายที่ยังคงต้องเผชิญในการเรียนการสอนเพศศึกษา ได้แก่

การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน ในภาพรวม ครูยังไม่ได้รับการอบรมอย่างเพียงพอที่จะสอนเรื่องเพศศึกษาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องทัศนคติและความสะดวกใจที่จะพูดคุยเรื่องเพศอย่างเปิดเผย ดังนั้น ในบางกรณีจึงอาจเป็นประโยชน์หากโรงเรียนจะเชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาสอนนักเรียนเรื่องเพศศึกษา

การเชื่อมโยงกับบริการด้านอื่นๆ การเชื่อมโยงการจัดบริการสำหรับนักเรียนในสถาบันการศึกษามีความสำคัญมาก ดังนั้น จึงมีแนวคิดที่จะมีบริการให้คำปรึกษาในโรงเรียน แต่เนื่องจากมีอุปสรรคคือการรักษาความลับของนักเรียน จึงต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินการใหม่โดยจัดให้มีคลินิกตั้งอยู่นอกโรงเรียนและให้เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกเข้ามาให้ความรู้แก่นักเรียนในโรงเรียนและประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักเรียนสามารถไปรับบริการที่คลินิก

อายุที่เหมาะสมในการเรียนเพศศึกษา การเรียนเพศศึกษาควรเริ่มต้นตั้งแต่เด็กยังมีอายุน้อย โดยใช้เนื้อหาและสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม

เรียนรวมหรือแยกเพศ? การเรียนการสอนทั้งแบบเรียนรวมและแยกเพศมีข้อดีข้อเสียต่างกัน ในการเรียนการสอนเฉพาะกลุ่มเด็กผู้หญิง จะช่วยให้พวกเขาสามารถพูดคุยกันได้อย่างเปิดเผยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเพศของตนเอง

การเคารพในความหลากหลายเป็นมิติที่สำคัญในการเรียนการสอนเพศศึกษา เพศศึกษาจะต้องคำนึงถึงความหลากหลายของผู้เรียน และจะต้องเคารพทุกความเห็น ทัศนคติและมุมมองที่แตกต่าง

ความสุขทางเพศ (pleasure) กับ การป้องกัน (prevention) เป้าหมายสองประการนี้จะต้องได้รับการขบคิดให้ตกตั้งแต่เริ่มต้น ว่ายุทธศาสตร์จะเน้นที่การมีเพศสัมพันธ์ที่ดี หรือไม่ส่งเสริมการมีความสุขทางเพศเพื่อที่จะป้องกันการติดเชื้อ HIV และการตั้งครรภ์ หรือจะพยายามสร้างสมดุลระหว่างเป้าหมายทั้งสองประการ ประเด็นเรื่องการช่วยตัวเอง (masturbation) ควรได้รับการมองว่าเป็นเรื่องธรรมชาติมากกว่าน่าอาย และควรได้รับการพูดถึงในการเรียนการสอนเพศศึกษา เนื่องจากงานวิจัยพบว่า ผู้หญิงที่มีทัศนคติทางบวกต่อการช่วยตัวเองนั้นมีความสัมพันธ์ทางเพศที่ดีกว่าคนที่มีทัศนคติด้านลบต่อเรื่องนี้

ความท้าทายของยุคปัจจุบัน วิทยากรได้กล่าวถึงความท้าทายของยุคปัจจุบันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศและการตั้งครรภในวัยรุ่น ได้แก่ การเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร การแพร่หลายของอินเทอร์เน็ต การสื่อสารส่งข้อความ/รูปภาพกระตุ้นอารมณ์ทางเพศทางออนไลน์ (sexting) การล่วงละเมิดทางเพศ ฯลฯ สื่อลามก

แม้ว่ารัฐบาลมีความพยายามที่จะควบคุมไม่ให้เด็กเข้าถึงสื่อลามกอนาจาร แต่ในความเป็นจริงเด็กและเยาวชนเข้าถึงสื่อลามกมาก โรงเรียนสามารถให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับความท้าทายและผลกระทบของสื่อลามกอนาจาร รวมทั้งให้ข้อมูลว่าในโลกแห่งความเป็นจริงนั้นไม่เหมือนภาพในสื่อลามก

สำหรับการส่งข้อความหรือรูปภาพกระตุ้นอารมณ์ทางเพศทางออนไลน์ (sexting) เราต้องเสริมพลังเด็กผู้หญิงให้สามารถรับมือกับคำขอของเพื่อนชายที่ขอให้ “ส่งภาพมาสิ ถ้าเธอรักฉัน” ประเด็นเหล่านี้จะต้องมีการพูดถึงอย่างเปิดเผยในโรงเรียน รวมทั้งประเด็นเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศอื่น ๆ

ความยินยอมพร้อมใจ (consent) เป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องพูดคุยกับวัยรุ่นในเรื่องเพศ การสอนเพศศึกษาส่วนใหญ่มักเป็นการบรรยาย แต่ที่จริงการเปิดโอกาสให้นักเรียนสนทนาและอภิปรายร่วมกันจะมีประโยชน์มากกว่า วิทยากรยกตัวอย่างการสอนเรื่องความยินยอมพร้อมใจโดยการให้ดูคลิปวิดีโอเรื่อง “a cup of tea” (<https://www.youtube.com/watch?v=pZwvxVavnQ>)

การรับมือกับแรงต้าน การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ต้องเผชิญกับแรงต้านจากพ่อแม่และนักการเมืองที่เกรงว่าการสอนเพศศึกษาจะทำให้เด็กสูญเสียความไว้ดีงามและนำไปสู่การอยากรู้ อยากลองมีเพศสัมพันธ์

การสนับสนุนครู โรงเรียนควรมีนโยบายคุ้มครองและเสริมพลังครูและนักเรียนในการรับมือความท้าทายในการเรียนการสอนเพศศึกษา โดยไม่ควรปล่อยให้ครูรับมือความท้าทายอย่างโดดเดี่ยว

ความสำคัญของการติดตามความก้าวหน้า จะต้องมีการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ โดยให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้

การเสวนาโต๊ะกลมเรื่อง ความก้าวหน้าและข้อท้าทายของการดำเนินงานเพศวิถีศึกษาตามยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเพศวิถีศึกษาและทักษะชีวิตที่มีคุณภาพและมีระบบการดูแลช่วยเหลือที่เหมาะสม

ผู้ดำเนินรายการ ดร. วาสนา อิมเอม ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ

ดร. วาสนากล่าวสรุปว่า จากการนำเสนอของวิทยากร พบว่ามีหลายประเด็นที่ไม่แตกต่างจากประเทศไทย เช่น การเรียนการสอนเรื่องเพศและความสัมพันธ์ศึกษาในประเทศอังกฤษเป็นหลักสูตรภาคบังคับ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่หลักสูตรเรื่องเพศศึกษารอบด้านมีการกำหนดไว้ในพ.ร.บ. ฯ

คำถามเรื่องสื่อลามกอนาจาร

ผู้แทนศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน (ฉก.ชน.) สพฐ. มีคำถามดังต่อไปนี้

- เด็กไทยสามารถเข้าถึงสื่อลามกอนาจารได้ไม่แตกต่างจากอังกฤษ เพราะปัจจุบันมีการใช้สมาร์ทโฟนอย่างแพร่หลายและเข้าถึงสื่อได้ไม่จำกัด จะมีกระบวนการทำให้เด็กเข้าใจและเลือกเป็นได้อย่างไร

วิทยากรตอบคำถาม

ศ. อิงแอม กล่าวว่า คนส่วนใหญ่มักบอกว่า สื่อลามกอนาจารเป็นสิ่งไม่ดี และไม่ได้นำเสนอทางออก แต่ในความเป็นจริง เด็กและเยาวชนเข้าถึงสื่อเหล่านี้เป็นจำนวนมาก โรงเรียนแก้ไขปัญหานี้แตกต่างกัน ตัวอย่างหนึ่งคือ มีการเชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาพูดคุยกับนักเรียน และให้นักเรียนเลือกภาพหญิงเปลือยกายที่พวกเขาชอบมากที่สุด จากนั้นเฉลยว่า ภาพผู้หญิงเหล่านั้นไม่มีตัวตนจริงๆ ซึ่งเป็นการยกตัวอย่างให้เด็กและเยาวชนได้เห็นว่า โลกในสื่อเป็นโลกที่สมมติขึ้นได้โดยไม่มีอยู่จริง

ส่วนการส่งข้อความหรือภาพถ่ายออนไลน์ จำเป็นต้องสื่อสารให้เด็กและเยาวชนทราบว่า การส่งภาพลามกอนาจารเป็นสิ่งผิดกฎหมาย และเด็กและเยาวชนผู้หญิงจะต้องตระหนักว่า ผลกระทบที่จะเกิดตามมาจากการกระทำดังกล่าวมีอะไรบ้าง ดังนั้น การสร้างความตระหนักเป็นเรื่องสำคัญ

ส่วนคำถามที่ว่า โรงเรียนควรหวังพึ่งพาวิทยากรและผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกหรือไม่ มากน้อยเพียงไรในการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษา วิทยากรเห็นว่า บทบาทของครูควรเป็นหลักในการเรียนการสอน แต่หากศักยภาพของครูมีจำกัดก็สามารถที่จะอาศัยแรงเสริมจากภายนอกได้

หลักสูตรและการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาในประเทศไทย

ผู้ดำเนินรายการกล่าวถึงรายงานการศึกษาที่จัดทำโดยองค์การ UNICEF ซึ่งสำรวจครูและนักเรียนจำนวนกว่า 8,000 คน (ดูรายงานได้ที่ [https://www.unicef.org/thailand/tha/CSE_TH_070217\(web\).pdf](https://www.unicef.org/thailand/tha/CSE_TH_070217(web).pdf)) พบว่า แม้ว่าจะมีการสอนเรื่องเพศศึกษาหลายหัวข้อ แต่เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศมักเป็นมุมมองด้านลบ เช่น เน้นผลกระทบด้านลบของการมีเพศสัมพันธ์ ในส่วนของความรู้ความเข้าใจของนักเรียน พบว่า นักเรียนตอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องเพศผิดมาก และนักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ไม่เห็นด้วยกับความเท่าเทียมทางเพศ จึงอยากฟังความเห็นจากผู้แทนกระทรวงศึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรเรื่องเพศศึกษาในปัจจุบันของไทย

ผู้แทนสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สพฐ. กล่าวว่า การสอนให้เด็กมีความตระหนักเป็นสิ่งสำคัญ สำนักฯให้ความสำคัญกับความครอบคลุมของเนื้อหา ซึ่งในปัจจุบัน หนังสือเรียนอาจมีการปรับปรุงให้ทันสมัย เช่น เนื้อหาบางเรื่อง หรือคำบางคำที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนข้ามเพศ ในกระทรวงฯ มีการหารือเรื่องการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับพ.ร.บ.

ดร. วาสนาถามว่าจะมีการรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียนหรือไม่ในการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตร ผู้แทนกระทรวงศึกษาตอบว่า มีการรับฟังเสียงสะท้อนจากครูผู้สอน แต่ยังไม่มีการรวบรวมการรับฟังความคิดเห็นจากเด็กและเยาวชน

คำถามเรื่องหลักสูตรเรื่องเพศศึกษาและช่วงอายุที่เหมาะสม

มีคำถามจากผู้เข้าร่วมเสวนาเกี่ยวกับการนำเสนอของวิทยากรดังนี้

- แนวทางของหลักสูตรนี้ ใครเป็นคนจัดทำ และมีการปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันมากน้อยแค่ไหน และหลักสูตรดังกล่าวใช้ในทุกระบบโรงเรียนเหมือนกันหมดหรือไม่
- การแบ่งช่วงอายุผู้เรียนเป็น key stage หลักๆ ในการเรียนการสอนเพศศึกษา หลักสูตรของประเทศไทยมีการแบ่งไว้เช่นกัน อยากทราบว่า ช่วงอายุดังกล่าวมีความเหมาะสมกับเนื้อหาหรือไม่

วิทยากรตอบคำถาม

ศ. อิงแอม กล่าวว่า การศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเพศศึกษาในประเทศไทยเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการปรับปรุงหลักสูตรในขั้นต่อไป

การมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนมีความสำคัญ เนื่องจากอดีตที่ผ่านมา ผู้ใหญ่มักคิดและตัดสินใจแทนเด็กและเยาวชนโดยไม่ถามความคิดเห็นของเด็ก เด็กและเยาวชนอาจจะดูเหมือนมีความมั่นใจ แต่ในความเป็นจริงพวกเขาอาจหวาดกลัวและต้องการที่จะทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ที่ตนไว้วางใจได้

ในการแบ่งช่วงอายุของผู้เรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเรื่องเพศศึกษา แบ่งเป็น 4 ช่วงคือ ช่วงอายุ 5-7, 8-11, 11-14 ปี และ 15 ปีขึ้นไป มีความกังวลเรื่องความเหมาะสมของเนื้อหาในแต่ละช่วงอายุในประเทศอังกฤษเช่นกัน เนื่องจากการก้าวเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ของเด็กเกิดขึ้นในช่วงที่อายุน้อยลงเรื่อยๆ เช่น พบว่าเด็กหญิงจำนวนมากมีประจำเดือนตั้งแต่อายุชั้นประถม ในขณะที่เรื่องเพศศึกษาสอนในระดับชั้นมัธยม ดังนั้น โรงเรียนจะต้องตัดสินใจในการจัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบท นอกจากนี้ การปรับใช้แนวทางเนื้อหายังต้องมีความเหมาะสมกับอัตราการตั้งครรภ์ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เนื้อหาหลักสูตรเรื่องเพศศึกษาจะต้องสอดแทรกเรื่องเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารและประเด็นเรื่องการคุมครองเด็ก ในภาพรวม วิทยากรเห็นว่าการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาหากเริ่มขึ้นหลังอายุ 15 ปีถือว่าช้าเกินไป

สำหรับแนวทางของหลักสูตรนี้ได้รับการจัดทำโดยองค์กรพัฒนาเอกชนชื่อ Pan London ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น โดยมีเป้าหมายว่าเมื่อเด็กอายุ 15 ปีจะมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องเพศและความสัมพันธ์อย่างครบถ้วน ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องกำหนดว่า “เด็กจะต้องรู้อะไร” ให้ชัดเจน และจัดทำหลักสูตรเพื่อช่วยให้เด็กมีความรู้และทักษะดังกล่าว

ประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรเพศศึกษาในประเทศไทย

ผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ว่า หลักสูตรที่เกี่ยวกับเรื่องความเสมอภาคทางเพศ มีในเรื่องของกีฬาที่เน้นเรื่องการให้เกียรติเพศตรงข้ามแต่ไม่ได้ลึกลง

ผู้แทนศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน (ฉก.ชน.) สพฐ. กล่าวว่า วิชาลูกเสือมีการปรับเนื้อหาเพิ่มเติมเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะชีวิต โดยเน้นที่การรู้คุณค่าตัวเองและผู้อื่น แต่ไม่ได้เน้นเรื่องเพศโดยตรง โดยทักษะชีวิตที่เรียกว่า life skill and living skill จะมีการเน้นให้ชัดเจนโดยอ้างอิงแนวทางเนื้อหาจาก WHO ซึ่งกำหนดไว้ 10 ประเด็น

ผู้แทนศูนย์พัฒนาการนิเทศและเร่งรัดคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน สพฐ. กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษามีข้อจำกัดเรื่องเวลาและจำนวนคาบเรียน หลักสูตรจะมีการกำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัด และคุณภาพในระดับประถมจะสอน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ในวิชาพลศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับประเทศอังกฤษที่วิทยากรกล่าวว่าในชั้นประถมมีการสอนเรื่องสัมพันธภาพ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และครอบครัว หลักสูตรมีการกำหนดตัวชี้วัด ให้ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนเอง หากครูออกแบบไม่เก่งก็จะสอนแบบอธิบาย ส่วนใหญ่เด็กเล็กระดับประถมถูกกำหนดตัวชี้วัด สัมพันธภาพ พ่อแม่ครอบครัว จนถึงระดับชั้นประถมปีที่หก จึงมีการเรียนการสอนเรื่องการระมัดระวังเรื่องเพศ ข้อจำกัดคือ ชั่วโมงในการทำกิจกรรม 1 ชั่วโมง/คาบ ไม่เพียงพอที่จะจัดกิจกรรมจนถึงการคลี่คลายหรือสรุปประเด็น ต่อมา รัฐบาลกำหนดนโยบาย “การลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้” มาใช้กำหนดระยะเวลาทำกิจกรรมที่ใช้สื่อมากขึ้น โดยเน้นการใช้กิจกรรมกีฬา

ปัจจุบันมีองค์กรแพชชั่นเข้ามาสนับสนุนกระทรวงฯ ในเรื่องหลักสูตรเพศศึกษา ซึ่งเน้นกระบวนการให้คิดวิเคราะห์ได้มากขึ้น โดยที่ไม่หลุดจากกรอบเนื้อหาของหลักสูตร

ผู้ดำเนินรายการถามผู้แทนกระทรวงศึกษาฯ ว่า มีข้อเสนอแนะใดบ้างต่อผู้กำหนดนโยบายในการจัดทำหลักสูตรฯ ตามมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติ ซึ่งกำหนดให้มีการจัดหา พัฒนาศักยภาพผู้สอน และจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือคุ้มครองส่งต่อไปให้บริการด้านสังคมต่างๆ

ผู้แทนศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน (ฉก.ชน.) สพฐ. กล่าวเสริมว่า ในระดับปฐมวัย มีการพูดคุยกันอย่างเข้มข้นขึ้นเพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็ก โดยสิ่งหนึ่งที่ทำไป คือเรื่อง executive function และ know how ที่จะช่วยให้เด็กสามารถจัดการชีวิตและเตรียมเผชิญกับปัญหาได้ โดยกระทรวงฯ มีนโยบายบูรณาการงานกลุ่มนี้เข้าไปในหลักสูตรของเด็กปฐมวัย ซึ่งหากเตรียมให้เด็กกลุ่มนี้มีความพร้อม ก็จะสามารถจัดการเรียนการสอนให้เด็กในชั้นต่อไปได้ดีขึ้น โดยเบื้องต้น มุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งพบว่า ตามกระบวนการ หากเด็กมีทักษะชีวิตในการจัดการชีวิตตนเองในเบื้องต้นได้ ก็จะรับมือกับเรื่องเพศได้เช่นกัน

คำถามเรื่องการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในการพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาในประเทศไทย

ผู้แทนจาก UNFPA มีคำถามดังต่อไปนี้

- ในการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นระหว่างการพัฒนาหลักสูตรเพศศึกษาในประเทศไทย ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลอย่างไร
- ประเทศไทยมีแผนงานและกลไกด้านการสร้างศักยภาพบุคลากรครูอย่างไร ใช้งบประมาณจากไหน

วิทยากรตอบคำถาม

เด็กและเยาวชนนั้นมีส่วนร่วมในการช่วยเก็บข้อมูล โดยกลไกหนึ่งคือสถานักเรียนพบปะกับผู้บริหารโรงเรียน เพื่อบอกเล่าถึงปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน ซึ่งอาจจะรวมถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศศึกษา ผู้แทนนักเรียนจะได้รับการอบรมเพื่อให้มีความมั่นใจในการเป็นตัวแทนของนักเรียนได้ กลไกอื่นๆ ในการระดมการมีส่วนร่วมของวัยรุ่น ได้แก่สื่อออนไลน์ที่มีช่องทางให้วัยรุ่นได้แลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็น มีการจัดการสำรวจและวิจัยทางสื่อโซเชียล และมีนิตยสารที่มีคอลัมน์ตอบปัญหาวัยรุ่นโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งอาจทำการวิเคราะห์เนื้อหาจากคอลัมน์เหล่านี้เพื่อสำรวจปัญหาสำคัญที่เด็กและเยาวชนกำลังเผชิญ

คำถามเรื่องการเสริมสร้างศักยภาพของครูผู้สอนในประเทศไทย

ผู้แทนจาก UNFPA มีคำถามดังต่อไปนี้

- ประเทศไทยมีแผนงานและกลไกด้านการสร้างศักยภาพบุคลากรครูอย่างไร ใช้งบประมาณจากแหล่งใด

วิทยากรตอบคำถาม

การเสริมสร้างศักยภาพของครูผู้สอนในประเทศไทยยังคงมีความท้าทายอยู่มาก ครูระดับประถมศึกษา มักสอนวิชาทั่วไปโดยไม่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในขณะที่ครูระดับมัธยมได้รับการอบรมให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากกว่า โดยคาดหวังว่าจะมีการเรียนการสอนเรื่องเพศศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ดังนั้น แต่ละโรงเรียนจึงควรมีครูผู้เชี่ยวชาญด้านเพศศึกษาประจำอยู่ ประเทศไทยยังมีโครงการอบรมครูด้านเพศศึกษาสำหรับครูที่ต้องทำงานเต็มเวลา ซึ่งเมื่อจบการอบรมจะได้รับประกาศนียบัตรซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อความก้าวหน้าด้านอาชีพของครู นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรและคู่มือออนไลน์ ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้และความมั่นใจให้แก่ครู

คำถามเรื่องเพศศึกษาสำหรับเด็กพิการและด้อยโอกาส

ผู้แทนจาก UNFPA และผู้แทนสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สพฐ. มีคำถามดังต่อไปนี้

- ในหลักสูตรของประเทศไทยมีเนื้อหาส่วนใดบ้างที่เหมาะสมกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น เด็กพิการ

- อยากทราบบทเรียนของประเทศอังกฤษในการรับมือความท้าทายของการเรียนการสอนแก่เด็กพิการและด้อยโอกาส
- เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาสในประเทศไทยมีมากน้อยแค่ไหน
- กลุ่มเด็กด้อยโอกาสและพิการในโรงเรียนเฉพาะในประเทศไทย เช่น โรงเรียนโสตศึกษา เด็กประสบปัญหาเรื่องเพศเช่นกัน และโรงเรียนอาจต้องการความช่วยเหลือพิเศษ มีหลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มต่างนี้หรือไม่
- ปัจจุบันมีจำนวนแม่วัยรุ่นในประเทศไทยที่อายุต่ำกว่า 15 ปีราว 3 พันราย และแม่วัยรุ่นอายุระหว่าง 15 – 17 ปีราวแสนราย และในปีหนึ่ง ๆ มีแม่วัยรุ่นราว 15,000 คนที่ตั้งครรภ์ซ้ำ ก่อนอายุ 20 ปี เราทราบหรือไม่ว่าในกลุ่มเหล่านี้ มีเด็กพิการและกลุ่มด้อยโอกาสมากน้อยเพียงใด

วิทยากรตอบคำถาม

ศ. อิงแสม กล่าวว่าเด็กและวัยรุ่นที่มีภาวะออทิสติกเป็นกลุ่มที่น่าเป็นห่วงและมีความเสี่ยงที่จะถูกล่วงละเมิดได้ง่าย ในส่วนของเรื่องเพศ ในอังกฤษยังคงเป็นที่ถกเถียงกันว่าเด็กออทิสติกควรมีความสัมพันธ์ทางเพศและใช้ชีวิตคู่ได้เหมือนเด็กและวัยรุ่นปกติหรือไม่ หลายครั้งที่ผู้ใหญ่เห็นว่าเด็กกลุ่มนี้ไม่เหมาะสมที่จะมีชีวิตคู่ จึงมีการคุมกำเนิดให้โดยไม่ได้ถามความสมัครใจของเด็กก่อน



เครดิตภาพ 3: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

สำหรับเด็กที่พิการ เรามักมุ่งเน้นทำงานกับเด็กกลุ่มนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น มากกว่าจะดูความสัมพันธ์ทางเพศของพวกเขาอย่างเป็นองค์รวมและคำนึงถึงความต้องการของพวกเขา ดังนั้น เพศศึกษาสำหรับเด็กกลุ่มนี้จึงยังมีความท้าทาย

เนื่องจากเด็กพิการมีจำนวนไม่มาก จึงไม่ได้รับงบประมาณมากนัก รัฐบาลจำเป็นต้องลงทุนในเรื่องเพศศึกษามากขึ้นเนื่องจากในปัจจุบัน เพศศึกษายังมีเนื้อหาที่กว้างและไม่เฉพาะเจาะจง ต้องอบรมครูที่ทำงานกับเด็กกลุ่มพิเศษนี้โดยเฉพาะ

ผู้แทนสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สพฐ. กล่าวเสริมว่า สำนักฯรับผิดชอบงานดูแลเด็กพิการและด้อยโอกาส ซึ่งประสบปัญหาหลากหลายเพราะมาจากสังคมที่แตกต่าง เด็กพิการจำแนกเป็น 9 ประเภท และศึกษาอยู่ในโรงเรียนที่จัดไว้สำหรับเด็กพิเศษโดยเฉพาะ และที่เรียนร่วมกับนักเรียนทั่วไปในสถานศึกษาปกติ เด็กกลุ่มนี้เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นมีความต้องการทางเพศเช่นเด็กทั่วไป ทำให้ครูต้องดูแลอย่างใกล้ชิด และสำนักฯยังมีโรงเรียน

การศึกษาสงเคราะห์ซึ่งเป็นโรงเรียนประจำจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ได้แก่ เด็กกำพร้า เร่ร่อน เด็กในธุรกิจทางเพศ ชนกลุ่มน้อย เด็กยากจน และให้การศึกษาคณะในสถานพินิจ เป็นต้น ปัญหาที่พบในโรงเรียนประจำ คือ ครอบครัวของเด็กชนกลุ่มน้อยมีค่านิยมให้ลูกแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย กรณีนี้รักในวัยเรียน นักเรียนป็นหอเข้าหากัน ซึ่งครูประจำหอนอนจะต้องเข้าใจ และยังมีช่องว่างระหว่างครูและนักเรียนในด้านอายุ

ทั้งนี้ ในระบบโรงเรียนที่สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษดูแลสำหรับเด็กพิการ มีนักเรียนประมาณหมื่นกว่าคนรวมทุกประเภทความพิการ และมีเด็กพิการที่เรียนร่วมในโรงเรียนปกติมีจำนวนแสนกว่าคน ส่วนเด็กด้อยโอกาสที่อยู่ในโรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์มีประมาณ 3 หมื่นกว่าคน ในขณะที่เด็กด้อยโอกาส¹ที่เรียนอยู่ในโรงเรียนสพฐ. ระบบปกติด้วยมีประมาณสามแสนกว่าคน สำหรับเรื่องปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น โรงเรียนการศึกษาสงเคราะห์จะรองรับเด็กที่ประสบปัญหาการตั้งครรภ์ไม่พร้อมที่มาจากโรงเรียนอื่น ๆ ด้วย ส่วนใหญ่เป็นการย้ายโรงเรียนเพื่อเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและการดูแล โดยครูและโรงเรียนจะเก็บความลับให้เด็ก ในส่วนข้อมูลสัดส่วนการตั้งครรภ์ยังไม่มีการเก็บ ซึ่งได้คุยกับศูนย์เฉพาะกิจช่วยเหลือดูแลนักเรียนว่าอาจจะต้องเริ่มเก็บข้อมูลในส่วนนี้ เพราะที่ผ่านมา การทำงานส่วนใหญ่เป็นการตั้งรับ ในโรงเรียนที่มีเด็กด้อยโอกาสเฉพาะหากมีเด็กตั้งครรภ์เราก็จะย้ายไปอยู่โรงเรียนอื่นซึ่งอยู่ในสังกัดเดียวกัน เพื่อเป็นการช่วยเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เด็ก และเชิญผู้ปกครองมาพูดคุยเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน

ผู้แทนสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สพฐ. รับว่าจะนำประเด็นนี้ไปเรียนให้ผู้อำนวยการสำนักการศึกษาพิเศษ และตอบคำถามว่า เด็กกลุ่มนี้สามารถเรียนได้ตามปกติเพียงแต่ต้องใช้ภาษามือ ส่วนเด็กด้อยโอกาสมีการเรียนการสอนตามหลักสูตรเช่นเดียวกับเด็กปกติ แต่เน้นทักษะชีวิตและการประกอบอาชีพ

การทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่างๆในกระทรวงศึกษา

ผู้ดำเนินรายการถามว่า หน่วยงานต่าง ๆ ภายใต้กระทรวงศึกษาทำงานร่วมกันอย่างไรเพื่อดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ ภายใต้ พ.ร.บ.การป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น

ผู้แทนศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือนักเรียน (ฉก.ชน.) สพฐ. กล่าวว่า ภายใต้สพฐ. จะมีสำนักที่รับผิดชอบงานด้านต่าง ๆ ซึ่งจะมีการประชุมผู้บริหารระดับสูงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อแจ้งนโยบายในเรื่องเร่งด่วนในด้านการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 1 ของพ.ร.บ. ฉบับนี้ มีการทำงานร่วมกัน โดย ฉก.ชน. เป็นเจ้าภาพหลักและบูรณาการสำนักงานส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามาาร่วมด้วย ในส่วนกระบวนการมีส่วนร่วม ยังไปไม่ถึงนักเรียน แต่จะมีการเชิญผู้อำนวยการโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

¹ จากข้อมูลของกระทรวงศึกษาธิการ “เด็กด้อยโอกาส” คือ นักเรียนในโรงเรียนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เด็กด้อยโอกาสมี 11 ประเภท ได้แก่ เด็กยากจน เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงาน เด็กอยู่ในธุรกิจทางเพศ เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กในสถานพินิจ เด็กเร่ร่อน เด็กได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ เด็กที่มีปัญหาสุขภาพจิต

ความท้าทายในการดำเนินงานด้านการเรียนการสอนเพศศึกษา คือ จำนวนครูไม่พอ ที่ผ่านมามีการเน้นอบรมครูพลและสุขศึกษา ซึ่งครูพลอาจมีความกล้าพูดเรื่องเพศอย่างเปิดเผย แต่ยังมีช่องว่างด้านทัศนคติ แม้ในปัจจุบัน ครูเปิดใจมากขึ้นแล้ว แต่ผู้ปกครองไม่ยอมรับมากนัก

ศ. พญ. สุวรรณา เรืองกาญจนเศรษฐ์ กล่าวเสริมว่า ภายใต้การดำเนินงานของ “ศาลายาโมเดล” มหาวิทยาลัยมหิดลพยายามส่งเสริมให้คนในพื้นที่ดำเนินการทำงานเองเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ในส่วนของสถานศึกษา แม้จะยังไม่ได้เชื่อมโยงกับโมเดลโดยตรง แต่เชื่อมโยงโดยการให้การสนับสนุนจัดกิจกรรมในโรงเรียน

ในส่วนของกำรป้องกัน หรือ delay sex ในการดำเนินงานปีที่ 2 มีการทดลองจัดระบบคัดกรองเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ 100 % มีการใช้ risk behavior หรือปัจจัยเสี่ยงเพื่อคัดกรองและส่งมอบเข้าสู่ระบบดูแลช่วยเหลือและส่งข้อมูลให้ครูที่ปรึกษา โดยหวังว่าจะนำไปดูแลช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคลและเยี่ยมบ้าน โดยข้อมูลนี้จะช่วยให้ ครูที่ปรึกษาทำงานร่วมกับผู้ปกครองได้ในระดับหนึ่ง

สำหรับกลุ่มที่มีเพศสัมพันธ์แล้ว มีการจัดทำหนังสือเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนหญิงและชาย ซึ่งสำหรับศาลายาโมเดลนี้ เทศบาลศาลายาจะรับช่วงจากมหาวิทยาลัยมหิดลและสนับสนุนโครงการนี้ต่อไป

สรุปและปิดการประชุม

โดย ดร. วาสนา อิมอเม ผู้ช่วยผู้แทนกองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA)

ผู้ดำเนินรายการสรุปการประชุม โดยกล่าวว่า ในพระราชบัญญัติกำรป้องกันและแก้ไขปัญหำการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น มีเนื้อหาเกี่ยวข้องข้องกับกำรเรียนกำรสอนเพศศึกษา รวมทั้งมีหลักสูตรเพศศึกษา แต่ในทางปฏิบัติ ยังต้องเพิ่มเติมกระบวนการที่ให้แก่เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรด้วย นอกจากนี้ ประเทศอังกฤษประสบข้อท้าทายที่คล้ายคลึงกับประเทศไทย คือ ศักยภาพของผู้สอนและช่องว่างระหว่างผู้สอนและผู้เรียน รวมถึงข้อจำกัดเรื่องระยะเวลาและชั่วโมงในการสอน ซึ่งทำให้กำรสอนแบบที่ไม่ใช้กำรบรรยายทำได้ยาก เพราะใช้เวลาและทำให้ครอบคลุมเนื้อหาไม่ครบถ้วน ในประเทศอังกฤษมีหลักสูตรระยะสั้นออนไลน์ช่วยเสริมซึ่งประเทศไทยอาจต้องคิดว่าจะมีการศึกษาทางเลือกในรูปแบบนี้หรือไม่ อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่อง ความพร้อมใจ (consent) ของผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งเป็นประเด็นที่มีความคืบหน้าในระดับหนึ่งแล้ว เรายังพูดถึงกำรสอนเพศศึกษาในกลุ่มเด็กที่มีลักษณะพิเศษ เช่น เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาส

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติจะเป็นภาควิธีร่วมผลักดันพระราชบัญญัติและยุทธศาสตร์ฉบับนี้ ให้ประสบความสำเร็จ และยินดีที่จะทำงานร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการอย่างใกล้ชิด ผู้ดำเนินรายการขอบคุณวิทยากรจากประเทศอังกฤษ และหวังว่าจะมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานต่อไปในอนาคต และขอบคุณผู้เข้าร่วมเสวนาทุกท่าน
